

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد

موضوع: حمایت از اطفال در معرض خطر در سیاست جنایی ایران

استاد راهنما: دکتر حسنعلی موذن زادگان

استاد مشاور: دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی

نگارش: محسن قربان نیا

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم به:

تمام کودکان

بی سرپرست

و

بد سرپرست

تقدیر و تشکر:

برخود واجب می‌دانم که از اساتید گرانقدرم تقدیر و تشکر به عمل آورم.

بویژه از استاد بزرگ و ارجمند، جناب آقای دکتر حسنعلی موذن زادگان

استاد راهنما که همواره راهنما و مشوق اینجانب بوده و از محضر ایشان درس علم و

اخلاق آموختم. همچنین به خاطر زحمات ارزشمندی که در امر هدایت و راهنمایی به

عنوان استاد راهنمای این پایان نامه کشیده‌اند.

همچنین از استاد محترم و ارزشمندم جناب آقای دکتر علی حسین نجفی

ابرندآبادی استاد مشاور که در امر نگارش پایان‌نامه همواره از رهنمودهای گرانقدر

ایشان استفاده نموده‌ام و نواقص و کاستی‌های کار را جهت هر چه بهتر شدن پایان نامه

همواره به اینجانب یادآور می‌شدند.

چکیده:

به طور کلی، کودکان به لحاظ شرایط خاص جسمانی و روانی و عاطفی در معرض انواع سوءاستفاده‌ها و بزه‌دیدگی‌ها و بالتبع بزه‌کاری‌ها قرار دارند، اما برخی کودکان و نوجوانان صرف نظر از شرایط مذکور، به خاطر قرار گرفتن در موقعیت‌ها و اوضاع و احوال مخاطره آمیز بیش از پیش در معرض انواع آسیب‌های اجتماعی قرار دارند که از آن می‌توان تحت عنوان "کودکان و نوجوانان در معرض خطر" یا "کودکان آسیب پذیر" یاد کرد. ماده ۱۷۳ قانون مدنی ایران را می‌توان مصداقی از این گونه کودکان به حساب آورد. این کودکان به همان دلایلی که آن‌ها را در معرض انواع آسیب‌ها قرار می‌دهد، نیازمند حمایت‌های مختلف در انواع ارکان سیاست جنایی هستند تا بدین طریق از این وضعیت مخاطره آمیز نجات پیدا کنند. پژوهش حاضر ضمن ارزیابی تعریف مختصری از برخی مفاهیم اساسی و بررسی مصادیق کودکان در معرض خطر و گستره‌ی حمایت از آنان، از طریق به کارگیری تدابیر قانونی موجود در قوانین و مقررات کنونی کشور ایران، نتیجه می‌گیرد که هنوز در سیاست جنایی ایران شاهد قوانین و مقررات نظام مند و یکپارچه در قالب یک عنوان ویژه مانند قانون "حمایت از کودکان و نوجوانان در معرض خطر" نیستیم و علاوه بر نواقصی که در حمایت‌های سیاست جنایی - تقنینی وجود دارد هنوز سه رکن دیگر سیاست جنایی (قضایی، مشارکتی و اجرایی) در این زمینه دارای کمبودها و مشکلاتی جهت حمایت از کودکان و نوجوانان در معرض آسیب هستند. از جمله در سیاست جنایی قضایی رویه واحدی در آراء دادگاهها جهت حمایت از اطفال دیده نمی‌شود. همین طور در سیاست جنایی اجرایی صرفاً به کمک‌های مالی ناقص بسنده شده است. در سیاست جنایی مشارکتی نیز کمکها و حمایتها بصورت مدون و منسجم جود ندارد.

کلید واژه: اطفال ، در معرض خطر بودن، سیاست جنایی ، حمایت از اطفال در معرض خطر

مقدمه:	۱
۱- بیان مسأله:	۲
۲- پیشینه تحقیق:	۴
۳- سوالات:	۵
۴- فرضیه ها:	۵
۵- اهداف تحقیق:	۶
۶- روش تحقیق:	۶
۷- سازماندهی تحقیق:	۶
فصل مقدماتی: (تبیین مفاهیم، تاریخچه و مبانی)	۸
گفتار اول: تبیین مفاهیم	۹
بند اول: تعریف طفل	۹
الف: مقررات و اسناد بین المللی	۱۰
ب: قوانین ایران	۱۲
بند دوم: در معرض خطر	۱۶
بند سوم: سیاست جنایی و انواع آن	۱۸
الف: سیاست جنایی تقنینی	۱۹
ب: سیاست جنایی قضایی	۲۰
ج: سیاست جنایی اجرایی	۲۲
د: سیاست جنایی مشارکتی	۲۳
گفتار دوم: پیشینه حمایت از کودکان در معرض خطر	۲۴
بند اول: قانون اصول محاکمات جزایی	۲۸

۲۸.....	بند دوم: قانون مدنی
۲۹.....	بند سوم: قوانین مرتبط با سلامت، بهداشت، آموزش و کار کودکان
۳۱.....	بند چهارم: قانون حمایت از کودکان بی سرپرست، مصوب ۱۳۵۳
۳۲.....	گفتار سوم: مبانی حمایت از کودکان و اطفال در معرض آسیب
۳۲.....	بند اول: آسیب پذیری کودک
۳۳.....	بند دوم: ضرورت عنایت به نیازهای خاص کودکان و نوجوانان
۳۶.....	بخش اول: حمایت‌های سیاست جنایی تقنینی و قضایی
۳۸.....	فصل اول: حمایت‌های سیاست جنایی تقنینی
۴۲.....	گفتار اول: حمایت‌های تقنینی در قوانین عام
۴۸.....	گفتار دوم: حمایت‌های تقنینی در قوانین خاص
۴۸.....	بند اول: حمایت‌های کیفری
۴۸.....	الف- قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، مصوب ۲۵ فروردین ۱۳۸۱
۵۰.....	ب- حمایت‌های قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰
۵۱.....	ج- حمایت‌های قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۵۵.....	بند دوم: حمایت‌های غیر کیفری
۵۵.....	الف: حمایت‌های مدنی
۵۹.....	ب: سایر حمایت‌ها
۵۹.....	۱- قانون تأمین زنان و کودکان بی سرپرست، مصوب ۲۴ آبان ۱۳۷۱
۶۳.....	۲- قانون کار
۶۵.....	۳- قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱
۶۹.....	بند سوم: کنوانسیون حقوق کودک، ۱۹۸۹
۷۶.....	فصل دوم: حمایت‌های سیاست جنایی قضایی
۷۸.....	گفتار اول: دادگاه

۹۵.....	گفتار دوم: دادسرا
۹۹.....	گفتار سوم: بخشنامه های مقامات عالی قضایی
۱۰۳.....	بخش دوم: حمایت‌های سیاست جنایی اجرایی و مشارکتی
۱۰۵.....	فصل اول: حمایت‌های سیاست جنایی اجرایی
۱۰۶.....	گفتار اول: وزارت آموزش و پرورش
۱۱۰.....	گفتار دوم: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۱۲.....	گفتار سوم: سازمان بهزیستی کشور
۱۲۳.....	گفتار چهارم: شورای عالی عشایر
۱۲۴.....	گفتار پنجم: کمیته امداد امام خمینی
۱۳۲.....	گفتار ششم: بنیاد شهید انقلاب اسلامی
۱۳۴.....	فصل دوم: حمایت‌های سیاست جنایی مشارکتی
۱۳۶.....	گفتار اول: خانواده
۱۳۹.....	گفتار دوم: مدرسه و مؤسسات آموزشی
۱۴۱.....	گفتار سوم: مسجد و مراکز مذهبی
۱۴۳.....	گفتار چهارم: رسانه‌های گروهی
۱۴۵.....	گفتار پنجم: حمایت‌های جامعه مدنی
۱۴۷.....	گفتار ششم: سازمان‌های غیردولتی
۱۴۹.....	گفتار هفتم: شوراهای اسلامی
۱۵۲.....	نتیجه گیری:
۱۵۵.....	پیشنهادات:
۱۵۸.....	منابع

مقدمه:

کودکی از مراحل بنیادین زندگی هر انسان در جامعه است. اگر این مرحله به خوبی شناخته شده و به طور مناسب پشت سر گذاشته شود، جامعه مملو از افرادی خواهد شد که قابلیت‌های لازم برای زندگی در وضعیتی مطلوب را دارند. در واقع، دوره کودکی دوره‌ای است که انسان سپری می‌کند تا از کودکی بیولوژیک به عضوی اجتماعی تبدیل شود.

میزان سلامت جسمانی و روانی کودک به ارتباط خانواده با وی و اینکه تا چه میزان خانواده تلاش می‌کند نیازهای او را برآورده سازد، بستگی دارد. کودکانی که در این سالها از نظر عاطفی، روانی، جسمی و..... در خانواده تامین نمی‌شوند، در آینده به سختی‌ها و مشکلات متعددی دچار می‌شوند.

از سویی با وجود تاکیدات و توصیه‌های فراوانی که چه از سوی مصلحان اجتماعی و چه از سوی روانشناسان و.... در رابطه با تربیت صحیح کودکان و نوجوانان به عمل می‌آید و با وجود میل و علاقه دولتها به داشتن کودکان و نوجوانانی سالم و به دور از هرگونه مشکلات اجتماعی در کشور خود، همواره کودکان و نوجوانانی وجود دارد که به عنوان آسیب پذیرترین قشر جامعه مستحق نگاه ویژه‌ای از سوی مسئولین جامعه‌اند.^۱

بنابراین در هر جامعه‌ای کودکانی یافت می‌شوند که دارای موقعیت و وضعیتی خاص اند و در روند عادی و طبیعی زندگی نمی‌کنند. چند عامل ممکن است این وضعیت را به وجود آورده باشد:

اول، عواملی مانند مرگ والدین و بلایای طبیعی، مثل سیل و زلزله و جنگ، برخی کودکان در پی این حوادث، بی‌سرپرست می‌شوند.

^۱-مجید، نقدی نژاد، "پیشگیری از بزهدیدگی اطفال در سیاست جنایی ایران و اسنادبین المللی"، تهران، جاودانه، ۱۳۹۰، ص ۱

دوم، تولد کودک در اثر رابطه نامشروع: معمولاً هیچ یک از زن و مرد، تمایلی به تولد چنین نوزادی ندارند و تلاش می کنند او را از بین ببرند (سقط جنین). در صورتی هم که طفل متولد شود، در بیشتر مواقع مایل به نگهداری او نیستند و او را در مکانی رها می کنند یا به محلی جهت نگهداری می سپارند و از این جهت در معرض آسیب قرار می گیرند.

علاوه بر دو گروه ذکر شده، به دو گروه دیگر نیز باید توجه کرد: اول "کودکان فراری" که به دلایل گوناگون از خانه خود فاصله گرفته اند و به حالت "کودکان خیابانی" در وضعیت نامناسب به سر می برند. دوم، "کودکان کار" که گاهی با وجود داشتن خانواده و سرپرست، برای تامین معاش خانواده یا کمک به خانواده به دلایل مختلف مجبور به کار کردن هستند. اخیراً به این قشر از جامعه، کودکان و نوجوانان در معرض خطر گفته می شود.

نکته اساسی اینجاست که این قشر ضعیف و آسیب پذیر از کودکان و نوجوانان نیز باید دارای زمینه و بستر مناسب باشند تا از رشد و بالندگی لازم برخوردار شوند زیرا اگر این کودکان و نوجوانان به حال خود رها شوند معلوم نیست که چه آینده ای در انتظار آنان خواهد بود. بدین ترتیب علاوه بر هزینه های اقتصادی گزافی - که همین گروه ممکن است بعداً به جامعه تحمیل نمایند بخشی از نیرو و توانایی بالقوه کشور هدر خواهد رفت. از این رو مناسب است که سیاستگذاران جامعه در عرصه های مختلف نسبت به این گروه دیدگاهی حمایت مدار داشته باشند و از قرار گرفتن در ورطه سقوط در دامن بزه دگی و بزه کاری نجات دهند.

۱- بیان مسأله:

امروزه دولتها در صدد داشتن جمعیتی فعال و سالم هستند زیرا پیشرفت و توسعه کشور محقق نمی شود مگر با داشتن نسلی فعال و سالم از جهات مختلف، از این رو دولتها سعی در تربیت و تولید نسلهایی می کنند که

از جهات مختلف تامین شوند و بدون مشکل وارد اجتماع شوند. یکی از مواردی که می‌تواند همیشه توجه برنامه ریزان و مسئولین جامعه را جهت قانونگذاری و برنامه ریزی در سطح کلان به خود جلب نماید کودکان و نوجوانان می‌باشند به عبارتی کودکان و نوجوانان سرمایه‌های معنوی و بالقوه جامعه محسوب می‌شوند و اگر نیازهای این قشر از جامعه به صورت درست و کامل تامین شود می‌توان امیدوار به داشتن جامعه‌ای سالم و به دور از انواع مشکلات بود.

وظیفه رسیدگی به مشکلات و ضعف‌های زندگی کودکان و نوجوانان در جامعه نه تنها به عهده قانونگذار و خانواده طفل و نوجوان است بلکه باید افزود و همانطور که طی سطور آینده هم اشاره خواهیم نمود اگر سیاست جنایی را در مفهوم موسع به کار بریم باید گفت که وظیفه حمایت از اطفال و نوجوانان بر عهده بخشهای مختلف جامعه و حکومت نیز خواهد بود. بنابراین اگر وظیفه حمایت از کودکان و نوجوان را بر عهده خانواده یا قانونگذار دانست نمی‌توان امیدوار به رفع مشکلات نوجوانان و اطفال بود.

از طرفی مسئله بزهکاری و بزه‌دیدی اطفال و نوجوانان از دیرباز در جوامع بشری مورد توجه اندیشمندان بوده است. همزمان با گسترش انقلاب صنعتی و وسعت دامنه نیازمندیها، محرومیت‌های حاصل از عدم امکان تامین خواستها و احتیاجات زندگی موجب توسعه شدید و دامنه دار فساد، عصیان، بزهکاری و سرگردانی نوجوانان (بزهکاری) و جنایت علیه اطفال و نوجوانان (بزه‌دیدی) شده است. اینگونه مسائل امروزه برای کشور ما نیز مطرح است و آثار مهلک آن بر سیمای جامعه آشکار است.

در مورد مسئله در معرض خطر شدن اطفال و نوجوانان چندین عامل می‌تواند موثر باشد از جمله عوامل زیستی، عوامل روانی، عوامل اجتماعی و.....

در مورد حمایت از اطفال و نوجوانان برای جلوگیری از در معرض خطر قرار گرفتن، در سیاست جنایی ایران به دنبال پیشگیریهای اجتماعی و وضعی هستیم تا از این طریق اطفال و نوجوانان را از ورطه سقوط در دامن بزهکاری و بزه‌دیدگی نجات دهیم اما از طرفی دیگر اهرمهای پیشگیری اجتماعی و وضعی سیاست جنایی ایران به دلیل کامل و جامع نبودن در رابطه با مسئله فوق‌کارایی لازم را از خود نشان نداده است. قانونگذار ما هم به این اهرمها تاکنون توجه قابل‌ذکری نشان نداده است. از این رو ما در این پایان‌نامه درصدد کنکاش و بررسی بیشتر سیاست جنایی ایران در رابطه با اطفال و نوجوانان در معرض خطر هستیم تا از این طریق راهکارهای مناسبی برای پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان در معرض خطر البته با دیدگاهی حمایت‌مدارانه ارائه نماییم.

۲- پیشینه تحقیق:

با توجه به جستجوی انجام شده در سایر دانشگاهها و در منابع اطلاعاتی در دسترس از جمله نمایه‌ها و مجلات علمی - پژوهشی منتشر شده، هر چند در مواردی که تا حدودی مرتبط است، کارهایی صورت گرفته است از جمله رساله دکتری محمود مهدوی با موضوع اطفال و نوجوانان در معرض خطر، مقاله‌های متعددی در رابطه با بزهکاری و بزه‌دیدگی اطفال از جمله مقاله خانم شهلا معظمی و زینب نجیب اصفهانی در رابطه با تاثیر خشونت‌های خانوادگی بر بزهکاری کودکان و نوجوانان و همچنین مقاله‌ای دیگر با عنوان اختلال در کارکرد رشدی خانواده و بزهکاری اطفال و نوجوانان از خانم شهلا معظمی و محمود مهدوی و مقاله دکتر مودن زادگان در رابطه با حقوق کودکان و دادرسی عادلانه وجود دارد اما از آنجایی که ما در این پایان‌نامه در صدد بررسی حمایت سیاست جنایی ایران در رابطه با اطفال در معرض خطر هستیم کارهای انجام شده رابطه مستقیمی با موضوع ما ندارد.

۳-سوالات:

سوال اصلی

چه رابطه‌ای بین حمایت از اطفال در معرض خطر در سیاست جنایی و موضوع پیشگیری از در معرض خطر واقع شدن آنها وجود دارد؟

سوال فرعی

چه نوع تدابیر پیشگیرانه حمایتی در سیاست جنایی ایران در قبال در معرض خطر واقع شدن اطفال وجود دارد؟

۴-فرضیه ها:

فرضیه اصلی

رابطه معناداری در قالب همبستگی مثبت بین حمایت از اطفال در معرض خطر و پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدگی آنها وجود دارد.

فرضیه فرعی

در سیاست جنایی ایران حمایت از کودکان در معرض خطر برای پیشگیری از بزهکاری یا بزه‌دیدگی آنها، بیشتر در قالب حمایت‌های دولتی و کیفری است و در این زمینه تدابیر پیشگیرانه اجتماعی و وضعی می‌تواند مطرح باشد که در سیاست جنایی ایران قابل توجه نیست.

۵-اهداف تحقیق:

در این پایان نامه تلاش است که اهداف زیر مدنظر قرار گیرد:

-بررسی تاثیر سیاست جنایی بر پیشگیری از در معرض خطر واقع شدن اطفال و نوجوانان.

-تاثیر شاخصه‌های موثر بر بزهکاری اطفال و نوجوانان بر بزه‌دیده واقع شدن این گروه سنی از افراد

جامعه.

-ارایه مناسب‌ترین و با صرفه‌ترین راهکارها جهت پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان.

۶-روش تحقیق:

روش مورد استفاده در این تحقیق، روش توصیفی تحلیلی در کنار استفاده از منابع کتابخانه‌ای که با مطالعه کتب و پایان نامه‌ها و همچنین استفاده از مقالات می‌باشد. البته باید خاطر نشان نمود که در کنار این منابع، از مصاحبه‌ها و گزارشها و همچنین نظرات محترم قضات دادگاهها و مدکاران بهزیستی و کمیته امداد امام خمینی(ره) و برخی از خیرین و همچنین مصاحبه با برخی افراد مرتبط با موضوع پژوهش نیز استفاده شده است.

۷-سازماندهی تحقیق:

این پایان نامه در یک فصل مقدماتی و دو بخش تدوین شده است بدین صورت که قبل از ورود به بخشهای پایان نامه نگارنده طی یک فصل مقدماتی سعی در تشریح قالب کلی پایان نامه نموده و سپس با ورود به بخش نخست در ابتدا سعی در تبیین و بررسی موشکافانه سیاست جنایی تقنینی ایران نموده است در فصل اول بخش نخست قوانین مختلفی که به نوعی می‌تواند از کودکان و نوجوانان حمایت به عمل آورند مورد

بررسی قرار گرفته اند. در فصل مربوط به سیاست جنایی قضایی (فصل دوم) نیز آراء دادگاهها و دادرها جهت حمایت از کودکان و نوجوانان در معرض خطر را مورد تحلیل و بررسی قرار داده ایم.

در بخش دوم پژوهش، نگارنده ابتدا سیاست جنایی اجرایی و مشارکتی را توضیح و سپس به عنوان ارکانی از سیاست جنایی که دارای پتانسیلهایی جهت حمایت از کودکان و نوجوانان در معرض خطر می باشند، مورد ارزیابی قرار گرفته اند. قابل ذکر می دانم که در این دو بخش نگارنده بعد از توضیح و تشریح سیاست جنایی، نتیجه منطقی خود از سیاست جنایی ایران جهت حمایت از اطفال و نوجوان در معرض آسیب را ارائه نموده است.

فصل مقدماتی

(تبیین مفاهیم، تاریخچه و مبانی)

اخیرا مشاهده می‌شود در پایان نامه‌ها فصلی جدا از فصول اصلی پایان نامه را به بحث‌های مقدماتی و کلی اختصاص می‌دهند به این صورت که نگارندگان محترم سعی در بررسی و تبیین مفاهیم، پیشینه تحقیق و مبانی پایان نامه می‌نمایند و تا حد امکان تلاش می‌کنند تا ذهن خوانندگان را جهت ورود به مباحث اصلی آماده نمایند. طبق همین روش، ما نیز در پژوهش خود این روند را ادامه داده‌ایم به این صورت که در فصل مقدماتی سعی در تبیین و روشن نمودن قالب کلی پایان نامه که متشکل از تبیین مفاهیم، پیشینه و مبانی حمایت از اطفال و نوجوانان در معرض خطر است، نموده‌ایم.

گفتار اول این فصل (فصل مقدماتی) شامل تبیین مفاهیم می‌شود که خود متشکل از تعریف طفل، تعریف در معرض خطر بودن و انواع سیاست جنایی است. گفتار دوم به پیشینه حمایت‌های سیاست جنایی پرداخته شده است و در گفتار سوم به مبانی حمایت از اطفال در معرض خطر پرداخته‌ایم.

گفتار اول: تبیین مفاهیم

در این گفتار طی سه بند به بررسی تعریف برخی از مفاهیم کلیدی و مهم پژوهش خواهیم پرداخت بدین صورت که تا حد امکان تلاش خواهد شد ذهن خواننده محترم جهت ورود به بحث‌های اصلی پژوهش آماده شود.

بند اول: تعریف طفل

در مورد تعریف طفل و تمایز طفل از بزرگسال نظر واحدی وجود ندارد و در این زمینه صاحب نظران دیدگاه‌های متفاوتی دارند. به عنوان مثال تعریفی که روانشناسان از طفل دارند با تعریف حقوقدانان متفاوت است. از طرفی دیگر، مقررات و اسناد بین‌المللی تعریفی از اطفال دارند که با تعریف طفل و تمایز طفل از

بزرگسالی، در قوانین برخی کشورها همخوانی ندارد و همانطور که گفته شد در این مقوله اختلاف دیدگاه وجود دارد. به همین دلیل ما طی سطور آینده به بررسی تعریف طفل در اسناد بین المللی و حقوق ایران می-پردازیم.

الف: مقررات و اسناد بین المللی

در مقررات و اسناد بین المللی معمولاً تعریفی که از طفل صورت می گیرد متفاوت با دسته بندی کودکان و نوجوانان در برخی کشورها است، البته باید در نظر داشت در تعریفی که از سوی مقررات و اسناد بین المللی صورت می گیرد معمولاً به مصلحت اطفال توجه می شود.

نکته قابل ذکر این است که به کارگیری تعبیر «طفل» در مقررات و اسناد بین المللی گاه با رویکرد تعیین حدود مسئولیت کیفری به منظور تفکیک مسئولیت کیفری اطفال از بزرگسالان به کار گرفته می شود و گاه با رویکرد حمایتی از جهات گوناگون، به کار گرفته می شود.

از مهمترین مباحث اطفال که اسناد و مقررات بین المللی به آن اشاره کرده اند، تعریف طفل از دیدگاه مواجهه با سیستم عدالت کیفری است، اهمیت نوع برخورد سیستم کیفری با اطفال بزهکار که در روند رشد و شکل گیری شخصیت آنان تأثیر بسیار مهمی دارد، باعث شده است که در سطح بین المللی این مطلب مورد توجه قرار گیرد که کشورها مکلف شوند نسبت به تعیین حداقل سنی که پایین تر از آن نتوان کودکان را دارای قابلیت نقض قوانین کیفری محسوب کرد اقدام کنند.^۱ بر اساس قواعد پکن، نوجوان به کودک یا فرد نوجوانی

^۱ -بند ۳ ماده ۴۰ "کنوانسیون حقوق کودک" مصوب ۱۹۸۹ مجمع عمومی سازمان ملل متحد

اطلاق می‌شود که در صورت ارتکاب جرم تحت نظام قانونی متبوع خودش مشمول رفتاری متفاوت با رفتار معمول نسبت به افراد بزرگسال است.^۱

اسناد بین‌المللی در مورد رویکرد حمایتی از اطفال نسبت به رویکرد کیفری صراحت بیشتری دارند و در این باره اقدامات بیشتری صورت گرفته است. به عنوان مثال پیمان‌نامه حقوق کودک کیفر اعدام و حبس دائم را در مورد کودکان و نوجوانان منع کرده است این پیمان‌نامه کودک را به عنوان هر انسانی که کمتر از ۱۸ سال سن دارد تعریف می‌کند^۲ و وی را مشمول کلیه حقوق مندرج در پیمان‌نامه تلقی می‌نماید، همچنین قواعد سازمان ملل برای حمایت از نوجوانان محروم از آزادی در عین اینکه نوجوان را به عنوان فردی که سن او کمتر از ۱۸ سال باشد تعریف کرده است تعیین حداقل سنی را که کمتر از آن سلب آزادی و اعمال مجازات حبس بر نوجوانان مجاز نیست به عهده قانون کشورها محول نموده است.^۳ بررسی بسیاری از اسناد و مقررات بین‌المللی نشان می‌دهد که جامعه بین‌المللی بخاطر اینکه کودک رشد لازم جسمی و روحی جهت حل مشکلات خود را ندارد و اینکه قبل از تولد و نیز پس از آن نیازمند محافظت و مراقبت ویژه از جمله حمایت حقوقی مناسب است این چتر حمایتی را باید تا سن ۱۸ سالگی گسترش داد.^۴ این برداشت را می‌توان علاوه بر پیمان‌نامه حقوق کودک از سایر اسناد و مقررات بین‌المللی استنباط کرد. از جمله این اسناد، مقررات بین‌المللی مربوط به کار کودکان است که به موجب آن افراد زیر ۱۸ سال نباید در کارهایی که برای رشد و سلامتی آنان خطر دارد به کار گمارده شوند. همچنین ممنوعیت اجرای مجازات اعدام یا حبس دائم برای افراد کمتر از ۱۸ سال و ترویج عدم به کارگیری افراد زیر ۱۸ سال در نیروهای مسلح نمونه‌های دیگری جهت ملاک قرار دادن سن ۱۸ سالگی

^۱ -بند ۲-الف قواعد پکن

^۲ -ماده ۱ حقوق کودک ۱۹۸۹

^۳ -بند ۱۱، "قواعد سازمان ملل برای حمایت از نوجوانان محروم از آزادی"، مصوب قطعنامه شماره ۱۱۳/۴۵ مجمع عمومی

^۴ -مقدمه کنوانسیون حقوق کودک

برای شمول قوانین حمایتی بر کودکان است.^۱ به طور خلاصه از مجموع این قواعد و اسناد بین‌المللی می‌توان سن ۱۸ سالگی را سن حمایت از کودکان و نوجوانان نامید به عبارتی دیگر ۱۸ سالگی مرز طفولیت و بزرگسالی خواهد بود. نکته حائز اهمیت این است که بر خلاف تعریف کودکی، شروع و آغاز دوران کودکی مکتوم مانده است و به نظر می‌آید تعیین زمان شروع کودکی نیز حائز اهمیت باشد.^۲

ب: قوانین ایران

تعیین تقنینی مرز میان بزرگسالی و کودکی در قلمرو حقوق از اهمیتی اساسی برخوردار است. با وجود اهمیت موضوع اطفال و نوجوانان از لحاظ فردی و اجتماعی و نقش بنیانی ارائه تعریف قانونی از طفل و نوجوان به نحوی که بتواند به گونه‌ای جامع و مانع تأمین‌کننده حقوق و تبیین‌گر حدود مسئولیت و تکالیف کودکان و نوجوانان باشد، در حقوق کنونی ایران طفل و طفولیت تعریف نشده است،^۳ اهمیت تعیین سن معینی جهت حمایت از منافع اطفال از یک سو و اینکه بسیاری از پیمان‌نامه‌ها و اسناد بین‌المللی وجود دارد که ایران نیز به آنها پیوسته و آنها را به تصویب مجلس رسانده است درباره حقوق اطفال بوده و به لحاظ دارا بودن جنبه بین‌المللی و تصویب آن توسط جمهوری اسلامی ایران جزء منابع فراملی حقوق ایران محسوب می‌شود و دولت ایران مکلف به رعایت آنها شده، باعث گردیده که عدم تعریفی مشخص از اطفال و نوجوانان در حقوق ایران بیشتر به چشم بیاید.^۴ بنابراین ارائه تعریفی جامع و مانع از اطفال و کودکان ضرورتی فوری است.

^۱ محمود، مهدوی، "پیشگیری رشد مدار از جرم"، تهران، سمت، ۱۳۹۰، ص ۶۸

^۲ -مجید، نقدی نژاد، پیشین، ص ۸

^۳ علی حسین، نجفی ابرندآبادی (مترجم)، "مداخله روانشناختی-اجتماعی زودرس در پیشگیری از رفتارهای مجرمانه"، نوشته روبرکاریو، مجله تحقیقاتی حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۳۵-۱۳۸۱، ۳۶، ص ۵۶

^۴ محمود، مهدوی، "پیشین"، ص ۶۷